

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ НАСТАНОВИ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ У 4 КЛАСІ НУШ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 4 КЛАСІ

Оксана Петрук

Пріоритетом для сьогодення є мовна особистість, яка успішно реалізує себе в реальному спілкуванні, у мовленнєвій діяльності, сприймаючи інформацію не механічно, а особистісно, самостійно інтерпретуючи й оцінюючи її залежно від власно сформованої картини світу. Це суголосно з основною метою рідномовної освіти, що передбачає формування мотивації вивчення української мови; розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності; формування комунікативної та інших ключових компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; розвиток мовленнєво-творчих здібностей; формування готовності до вивчення української мови в гімназії.

Процес навчання необхідно спрямувати на виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до української мови, формування пізнавального інтересу до рідного слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення; розвиток зв'язного мовлення, уяви, пізнавальних здібностей, логічного, критичного та образного мислення школярів; формування повноцінної навички письма, уміння брати участь у діалозі, створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення; дослідження мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови; залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях. Очевидно, що ці завдання свідчать про переорієнтацію мовного курсу, зміщення фокусу уваги з теоретичних знань з української мови у бік мовленнєвої діяльності.

У 4 класі завершується вивчення початкового курсу української мови, який є пропедевтичним стосовно систематичних курсів мови, що вивчаються на наступних етапах освіти. У цей період у четвертокласників продовжується формування складників комунікативної компетентності, готовності до послуговування українською мовою як засобом пізнання, самовираження та ефективної взаємодії у процесі навчання й повсякденному житті.

На вивчення української мови в 4 класі виділено 122 години (3,5 години на тиждень). Рекомендовано 3 години на тиждень проводити уроки української мови, 1 годину на два тижні – урок розвитку зв'язного мовлення.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти та Типових освітніх програм процес навчання української мови здійснюється за такими змістовими лініями: «Взаємодіємо усно», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища».

Сьогодення висуває все нові вимоги до особистості, а відтак вимагає від учителя навчити учнів працювати з інформацією, здобувати знання, які допоможуть успішно самореалізовуватися, жити і працювати разом. Це актуалізує роботу за змістовою лінією «Взаємодіємо усно», у межах якої в четвертокласників удосконалюються вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Уміння слухати, чути і розуміти усну інформацію, сприйняту з різних джерел (мовлення вчителя, аудіозапис тощо), лежить в основі успішної комунікації. У 4 класі робота з удосконалення аудіативних умінь має бути націлена на розвиток мовленнєвого слуху учнів, умінь досить довго й уважно слухати, усвідомлювати й уявляти почуте, стежити за розгортанням думки, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, висловлюватися з приводу почутого. Під час планування роботи вчителю варто взяти до уваги, що текст для аудіювання може бути гарною основою всього уроку – його можна використати для переказу, побудови діалогу, дискусії, інсценізації, написання висловлювань про власні враження і под. Крім того, важливим аспектом роботи з аудіювання є її позитивний вплив на розвиток уваги, пам'яті, мислення школярів. Належна сформованість цих психічних процесів є передумовою успішної адаптації до подальшого навчання випускників початкової школи.

Для удосконалення умінь говоріння, зокрема діалогічного мовлення, вчителю важливо створювати навчальні ситуації, що спонукають учнів до навчального діалогу, співпраці та співтворчості, конструювати ситуації вибору, що містять проблемні запитання дискусійного характеру на теми близькі й актуальні для школярів цієї вікової категорії. З цією метою доречно надавати перевагу інтерактивним формам навчання, в яких кожна дитина є активним учасником, суб'єктом процесу пізнання, що відбувається у комунікативній взаємодії, співробітництві, в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки. Долучення четвертокласників до виконання таких завдань сприятиме формуванню в них умінь грамотно висловлювати власну позицію, гідно й конструктивно обговорювати ідеї, чути одне одного, толерантно ставитися до думок опонентів, а також формуватиме якості соціальної та особистісної компетентностей.

Важливою складовою роботи за змістовою лінією «Взаємодіємо усно» є адосконалення у здобувачів освіти умінь усного монологічного мовлення. Актуальність її продиктована зростанням ролі усного слова в сучасному культурному житті, цінністю вміння висловлюватися вільно, без опори на запис. Відповідно до програмових вимог робота з розвитку усного монологічного

мовлення передбачає формування у школярів умінь створювати усні зв'язні висловлювання (розповідь, опис, міркування, есе) за спостереженнями в навколишньому світі, ілюстрацією, наведеним зачином або кінцівкою, опорними словами, поданим або колективно / самостійно складеним планом. Монологічне мовлення, на відміну від діалогу, потребує більших вольових зусиль учнів і значної підготовки. Тому в більшому чи меншому обсязі робота з розвитку усного монологічного мовлення має влітатися в канву кожного уроку, а завдання вчителя – створити такі умови, які б викликали в дитини бажання розповісти про побачене, почуте, прочитане. Розглядаючи усне монологічне мовлення в контексті міжособистісного спілкування, увагу четвертокласників необхідно акцентувати на такі його властивості, як логічність і зв'язність викладу думок, відносну завершеність у змістовому плані, комунікативну вмотивованість, спрямованість на адресата.

Результатом роботи за змістовою лінією «Взаємодіємо письмово» має бути сформованість у випускників початкової школи повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та готовності взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.

Особливу увагу слід приділити розвитку й удосконаленню вмій четвертокласників писати перекази (докладний, вибірковий) текстів розповідного змісту з елементами опису або міркування, а також тексти різних типів і жанрів, користуючись фонетичним, лексичним, стилістичним, граматичним багатством рідної мови. Для формування цих умінь призначені уроки розвитку зв'язного мовлення. Створенню висловлювань у письмовій формі має передувати підготовча робота. Передусім важливо спонукати маленьких авторів замислитись, з якою метою вони будують висловлювання та хто буде їх сприймати. Акцентування на цих моментах викликає в учнів стійкий інтерес до роботи над творами. Крім того, підготовка до написання текстів передбачає обмірковування теми, складання плану висловлювання, добір відповідної лексики, виражальних засобів і под. Під час створення текстів для письмового спілкування (оголошення, запрошення, афіша тощо) та їх оформлення варто звернути увагу школярів на доцільність використання різних шрифтів, розміру і кольору букв тощо.

Одним із важливих аспектів роботи над писемним мовленням є редагування. Застосування цього прийому на уроці створює можливості для формування в учнів звички до свідомого контролю за якістю мовлення, розвитку чуття мови, уміння аналізувати й удосконалювати написане, критичного ставлення до власного мовлення.

Для здобувачів освіти, які належать до так званого Інтернет-покоління, котре виростає й формується в цифровому середовищі, невинному потоці інформації, важливо набути навичок, пов'язаних з медіаграмотністю. Саме тому у процесі реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа» зусилля мають спрямовуватися на формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати,

критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її для збагачення власного досвіду, створювати прості медіапродукти (книжечку, стіннівку, колаж, рекламу тощо), ураховуючи мету й аудиторію. У межах предмета «Українська мова» вчитель має подбати про сплановану систему роботи з формування медіакомпетентності школярів, що передбачає розвиток критичного мислення, навичок пошуку інформації з різних джерел, умінь аналізувати та зіставляти факти, виявляти протиріччя, робити висновки, оцінювати вплив медіапродуктів на їхні думки й погляди. У перспективі це забезпечить всебічну підготовку випускників початкової школи до життя в інформаційному суспільстві, а також дасть змогу успішно реалізовувати їхні навчальні потреби на наступних етапах освіти.

У межах змістової лінії «Досліджуємо мовні явища» робота організовується навколо дослідження учнями мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань, норм літературної вимови та правил українського правопису, формування у випускників початкової школи умінь послуговуватися українською мовою в усіх сферах життя. У 4-му класі школярі продовжують пізнавати лексичне багатство рідної мови, поглиблюють знання про текст, речення, іменник, прикметник, дієслово, одержують уявлення про числівник, займенник, прислівник, засвоюють такі правила правопису, як відмінкові закінчення іменників і прикметників; правопис іменників, у яких при змінюванні відбувається чергування приголосних [г], [к], [х] із [з'], [ц'], [с'] та голосних [і] з [е], [о]; особові закінчення дієслів; правопис найуживаніших числівників, прислівників. У процесі опанування четвертокласниками елементарних лінгвістичних знань увагу слід концентрувати на формуванні в них практичних умінь і навичок користуватися мовними одиницями різних рівнів шляхом спостережень за ними у текстах, аналізу та подальшого включення їх у зв'язні висловлювання для вдосконалення власного мовлення, його лексичної виразності, орфографічної й граматичної правильності.

Зорієнтованість сучасної освіти на особистість, розвиток кожної дитини відповідно до її здібностей і фізичного стану висуває завдання зробити уроки української мови не лише продуктивними, але й цікавими, такими, що запалюють іскорку допитливості в дитячих очах, збережуть стійку увагу, зародять бажання навчатися. Уроки рідної мови мають стати для учнів джерелом творчих сил, часом самовираження і розкриття своїх емоцій, пошуків відповідей на запитання, що бентежать, реалізації можливостей, здібностей, талантів, активної участі у творчих звершеннях, бо тільки під час взаємодії людей між собою, спілкування, комунікації відбувається становлення особистості.